

دکتر اسد اللہ کریمی

مروری بر

اعتبارات اسنادی

پڑوشکا و علوم اسنادی و مطالعات فرہنگی
آخرین مقررات متحد الشکل
اعتبارات اسنادی

ثروءشكاه علوم انسانی ومطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی که اولین بار در هفتمین کنگرهٔ اتاق بازرگانی بین‌المللی در سال ۱۹۳۳ - چهارده سال پس از تأسیس اتاق - در وین به تصویب رسید و به مرحلهٔ اجرا گذاشته شد، در پیشرفت و شکوفائی تجارت بین‌المللی تأثیری عظیم داشته است. از آنجا که بانکداری، صنعت، بازرگانی و حمل و نقل هر یک نقشی در تجارت بین‌المللی به عهده دارند و مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی نیز تا حدّ امکان همهٔ این فعالیت‌های اقتصادی را در بر می‌گیرد، به جرأت می‌توان ادعا کرد که این «مقررات» مهمترین سند در تجارت بین‌المللی به شمار می‌رود.

۲. مقررات مورد بحث از سال ۱۹۳۳ تاکنون چندین بار مورد اصلاح و تجدیدنظر قرار گرفته است که آخرین آن در ژوئن ۱۹۸۳، یعنی درست پنجاه سال پس از تصویب اولین مقررات، توسط کمیسیون فنّ و

روش بانکداری اتاق بازرگانی بین‌المللی و با همکاری کمیسیون حقوق تجارت بین‌الملل سازمان ملل (آنسیترال) و نمایندگان از محافل تجارت، صنعت، بیمه، حمل و نقل و بانکداری بوده است. متن جدید که به دوزبان انگلیسی و فارسی* در دو شماره قبل «مجله حقوقی» (شماره ۷) چاپ شده، صرف نظر از اظهارنظرهای شفاهی در جلسات متعدد کمیسیون بانکداری، از میان متجاوز از ۴۰۰۰ فقره نامه‌های رسیده انتخاب گردیده و به تصویب رسیده است. مقررات جدید به «نشریه شماره ۴۰۰ اتاق بازرگانی بین‌المللی» معروف است و ۱۶۵ کشور الحاق و موافقت خود را با آن اعلام داشته‌اند. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به دنبال مصوبه شورای پول و اعتبار، الحاق بانکهای ایران را در سپتامبر ۱۹۸۴ (مهرماه ۱۳۶۳) به دبیرخانه اتاق اعلام نموده است. از جمله آثار الحاق بانک یا بانکهای کشورهای مختلف به مقررات آن است که بانکها را مکلف می‌نماید تا در متن هریک از اعتبارات اسنادی خود عبارت «این اعتبار تابع مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی نشریه شماره ۴۰۰ اتاق بازرگانی بین‌المللی می‌باشد» را بگنجانند. بدیهی است ذکر چنین عبارتی بانکهای ملحق شونده را متعهد می‌سازد تا در صورت بروز اختلاف یا نیاز به تفسیر، از متن مقررات پیروی نمایند.

۳. بحث درباره مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی بدون اینکه خود اعتبارات اسنادی و اهمیت آن شناخته شود، شاید چندان مناسب نباشد. بنابراین به منظور آشنائی با اعتبارات اسنادی و کاربرد آن، این مبحث از بانکداری بین‌المللی اجمالاً مورد بحث قرار می‌گیرد.

* متن انگلیسی مقررات توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به فارسی برگردانده شده که بطور جداگانه نیز توسط همان بانک چاپ و منتشر گردیده است.

بخش اول:

اعتبار اسنادی و عناصر آن

الف. پیدایش اعتبارات اسنادی

۴. تا اواخر قرن هیجدهم و اوایل قرن نوزدهم و قبل از هجوم استعمارگران به قاره‌های آسیا، افریقا و امریکا، داد و ستد در سطح جهانی تقریباً بدون تغییر جریان داشت. خریدار یا نماینده او شخصاً به فروشنده مراجعه می‌کرد و پس از انتخاب کالای مورد نظر، آن را نقداً خریداری و با خود حمل می‌نمود. مخاطرات این روش تجارت قابل انکار نیست و طبیعی است که بازرگانی بین‌المللی در یک حالت کم و بیش وقفه و رکود قرار بگیرد. اما با هجوم استعمار و گشایش دروازه‌های سرزمینهای جدید و دوردست، تحوّل عظیمی در تجارت بین‌المللی بوجود آمد. انقلاب صنعتی اروپا و سپس امریکا، پیچیدگیهای واردات و صادرات را بیشتر کرد. بروز و ظهور کالاهای صنعتی و به دنبال آن ماشین‌آلات و کارخانجات، خریداران را با مشکلات جدیدی روبرو می‌کرد؛ زیرا تنها پول برای خرید این قبیل اقلام کافی نبود و دیگر حضور در محل تولید و انتخاب کالا به‌سهولت سابق میسر نمی‌شد، بلکه لازم بود به اطلاعات و دانش فنی هم مجهز شد یا از خدمات تخصصی افراد فنی استفاده نمود.

بُعد مسافت، تنوع و تازگی کالاها و شناخت سرزمینهای جدید با اینکه چشم‌انداز خیره‌کننده‌ای از توسعه روابط تجاری بوجود آورده بود، ولی این روابط به دلیل فقد ابزار لازم نمی‌توانست از شکوفائی کافی برخوردار گردد. خریدار که می‌خواست کالائی را از نقاط دوردست خریداری و با آن تجارت نماید نمی‌توانست بدون اینکه کالا را بنوعی در تصرف خود داشته باشد، بهای آن را بپردازد. فروشنده نیز به نوبه خود حاضر نبود کالای آماده حمل و فروش خود را قبل از اینکه قیمت آن را

دریافت نماید، تحویل دهد.

گره این مشکل در بادی امر به دست انگلستان که وسیع‌ترین امپراتوری استعماری را در اختیار داشت و با انتخاب نمایندگان تجاری در سرزمینهای تحت سلطه خود و اقدام به خرید و فروش توسط نمایندگان مزبور، گشوده شد. اینچنین تجارتي خواه‌ناخواه مکاتباتی را بوجود می‌آورد و ارائه اسنادی را ایجاب می‌کرد. اسنادی از این قبیل بتدریج تحویل و تکامل یافت و پایه اعتبارات اسنادی را بنا نهاد.

۵. لازم به یادآوری است که در قرون دوازدهم و سیزدهم میلادی نیز اصطلاح «اعتبارنامه»^۱ در اروپا بکار برده می‌شد؛ ولی این اصطلاح فقط یک دستور پرداخت ساده بیشتر نبود و به هیچوجه نمی‌توان آن را با اعتبارات اسنادی امروز مقایسه کرد. در عین حال، طبق سوابق مضبوط، فنلاندیها اولین ملتی بودند که برای واردات قهوه از برزیل در سالهای ۱۸۴۰ به بعد از ابزار اعتبار اسنادی که شباهت زیادی به مکانیسم امروزی داشته است، استفاده می‌نموده‌اند.

ب. تعریف اعتبارات اسنادی

۶. اعتبار اسنادی به زبانی ساده عبارت است از اعتباری که استفاده از آن درقبال ارائه اسناد مشخص و معینی امکان‌پذیر می‌باشد. ماده ۲ مقررات مذکور در فوق، اعتبار اسنادی را به شرح زیر تعریف می‌کند:

«اصطلاحات «اعتبار اسنادی» و «اعتبار اسنادی ضمانتی»^۲ که در اینجا بکار رفته‌اند و از این پس فقط اعتبار خوانده می‌شوند، به هرگونه ترتیبات، تحت هر نام و مشخصات، اطلاق می‌شود که به موجب آن یک بانک (بازکننده اعتبار) بنا به درخواست و مطابق دستور یک مشتری

1. letter of credit

2. Stand-by Letter of Credit (نوعی ضمانتنامه بانکی)

(متقاضی اعتبار) موظف می‌شود تا در مقابل ارائه اسناد معین، و مشروط بر اینکه شرایط و مقررات اعتبار رعایت شده باشد:

۱. پرداختی را به شخص ثالث (ذینفع) یا به حواله کرد و انجام دهد یا براتهای کشیده شده توسط ذینفع را پرداخت یا قبولی نویسی نماید، یا

۲. به بانک دیگری اجازه دهد که این پرداخت را انجام دهد یا چنین برواتی را پرداخت، قبول یا معامله کند.»
با توجه به تعریف فوق، ملاحظه خواهد شد که در اعتبار اسنادی پنج عامل وجود دارد:

۱. مشتری یا متقاضی، یعنی کسی که تقاضا می‌کند اعتباری برایش باز شود - یا وارد کننده.

۲. بانک بازکننده اعتبار که اعتبار را طبق مواد و شرایطی که مشتری تعیین می‌کند بطور مستقیم یا از طریق یک بانک دیگر در خارج، که کارگزار نامیده می‌شود، به نفع فروشنده خارجی باز می‌کند.

۳. بانک ابلاغ کننده اعتبار به ذینفع که ممکن است همان بانک بازکننده اعتبار باشد، اما معمولاً بانک کشور محل اقامت ذینفع می‌باشد.

۴. ذینفع اعتبار یا فروشنده خارجی که اعتبار به نفع او گشایش می‌یابد - یا صادرکننده.

۵. بانک پرداخت کننده وجه اعتبار که ممکن است بانک بازکننده یا ابلاغ کننده اعتبار باشد یا یک بانک ثالث (بانک معامله کننده اسناد).

لازم به تذکر است که تعریف اعتبار اسنادی به عنوان قرارداد و تبیین احکام حقوقی آن از حوصله این مقال خارج است. همینقدر متذکر می‌شود که برحسب اینکه اعتبار مشمول قانون کدام کشور دانسته شود (کشور گشایش کننده یا ذینفع) تعریف و احکام حقوقی آن نیز متفاوت خواهد بود.

ج. مزایای اعتبار اسنادی برای خریدار و فروشنده و مکانیسم آن

۷. از دیرباز و از زمانی که پول ابداع شد و مبادله کالا با کالا جای خود را به خرید و فروش داد، عرف بیع و شری ایجاب می‌کرد که مشتری به مجرد پرداخت بهای کالا (ثمن معامله)، مبیع را به تصرف خود درآورد. متقابلاً فروشنده نیز انتظار داشت که با تحویل کالا، معادل آن را به پول نقد دریافت دارد. در یک بازار داخلی که خریدار کالا را رؤیت نموده و بعد از پسندیدن، آن را انتخاب می‌کرد، داد و ستد نقدی هیچ مشکلی را برای طرفین معامله بوجود نمی‌آورد؛ ولی حتی در چنین بازاری گاهی در معاملات نسیه مشکلاتی پیدا می‌شد، زیرا پرداخت قیمت کالا مدت‌زمانی بعد از انجام معامله و غالباً به صورت صدور حواله یا برات انجام می‌گرفت و در موارد عدیده‌ای با نکول برات مواجه می‌شد:

۸. توسعه تجارت سیب شد که خرید و فروش از فراسوی مرزهای داخلی گذشته و برخی از نیازهای اقتصادی جامعه از خارج تأمین شود و بیع داخلی به صورت بیع بین‌المللی درآمد و واردات و صادرات بین ملل رایج گردیده و توسعه یابد. در واردات از یک کشور بیگانه که تقریباً همه چیز برای واردکننده بیگانه است و شناخت اوصاف مبیع، دیگر با رؤیت کالا مقدور نیست، لازمه اش آن است که ترتیباتی بوجود آید تا هم خریدار از خرید کالای مورد نظر خود اطمینان حاصل کرده و به نحوی آن را در تصرف و مالکیت خود درآورد، و هم فروشنده بتواند به محض تحویل کالای خود، قیمت آن را دریافت دارد. استفاده از مکانیسم اعتبار اسنادی چنین تضمینی را، هم برای خریدار و هم برای فروشنده، فراهم آورده است.

درست است که واردات کالا یا یک بیع بین‌المللی، حالت معامله سلف را دارد، زیرا بین تاریخ پرداخت بهای کالا توسط خریدار و

تاریخ تحویل گرفتن مبیع مدت زمانی فاصله می افتد، ولی دیگر نگرانی خاطری از لحاظ نکول برات که در معاملات نسبه متداول، جاری و ساری است وجود نخواهد داشت.

۹. برای اینکه یک اعتبار اسنادی صادر شود لازم است که خریدار (واردکننده) و فروشنده (صادرکننده) قبلاً درباره نوع کالا، اوصاف مبیع و بهای آن و نیز شرایط معامله به توافق برسند؛ به عبارت دیگر، نوعی قرارداد بین خود منعقد نمایند. در حال حاضر، جز در مواردی که حجم و یا مقدار معامله سنگین و زیاد باشد، قرارداد مکتوبی به صورت آنچه که در قوانین داخلی یا بین المللی از آن نام برده شده بین واردکننده و صادرکننده منعقد نمی شود، بلکه تفاهم و توافق طرفین معامله پس از یک سلسله مکاتبات و احیاناً مکالمات تلفنی، در سندی به اسم «پیش فاکتور»^۳ منعکس می گردد. این پیش فاکتور که کلیه مشخصات کالا، قیمت واحد، قیمت کل و شرایط معامله و نحوه پرداخت بهای کالا در آن ذکر گردیده و به امضای فروشنده رسیده است، ایجابی است مکتوب از جانب فروشنده، و به مجرد اینکه خریدار (واردکننده) سند مزبور را همراه با تقاضای گشایش اعتبار و به منظور افتتاح اعتبار به نفع صادرکننده (ذینفع اعتبار) به بانک تسلیم نماید، عمل قبول از طرف خریدار نیز انجام گرفته و در نتیجه قرارداد منعقد شده است.

۱۰. بانک بازکننده اعتبار پس از دریافت تقاضای گشایش اعتبار و پیش فاکتور (اوفر) از واردکننده و رسیدگی به آن و با توجه به قوانین و مقررات، اقدام به افتتاح اعتبار به نفع فروشنده خارجی — چه بطور مستقیم و چه از طریق یکی از کارگزاران خود در کشور صادرکننده کالا — می نماید.

در ارتباط با گشایش اعتبار شایسته است خاطر نشان شود که

متصدیان اعتبارات اسنادی وارداتی در ایران باید قبل از افتتاح اعتبار به نفع فروشنده خارجی - بویژه اگر مبلغ اعتبار قابل توجه باشد - درباره وضع اعتباری، توانائی مالی و شهرت نامبرده به هر طریق ممکن تحقیق کرده و پس از حصول اطمینان از این مراتب اقدام به گشایش اعتبار نمایند.

هرچند بانک قبل از گشایش اعتبار، درصد معینی از بهای کالا را به صورت پیش پرداخت از واردکننده دریافت می کند که معمولاً رقم زیادی را تشکیل نمی دهد، لکن بانک به هنگام گشایش اعتبار به فروشنده دستور می دهد که بارنامه را - که سند مالکیت کالا است و بموقع درباره آن بحث خواهد شد - به نام بانک صادر یا به نفع او پشت نویسی نماید.

این رویه از آن نظر بوجود آمده است که اگر خریدار نتواند پس از وصول اسناد توسط بانک بقیه بدهی خود را پردازد، بانک بتواند کالای موضوع اعتبار را رأساً به فروش رسانده و مطالبات خود را وصول نماید. بنابراین پیش پرداخت دریافتی از مشتری در واقع به صورت مابه التفاوت قیمت فروش کالا و کارمزد خدمات بانکی محاسبه و دریافت می گردد. این خود یکی از امتیازات مهم اعتبارات اسنادی از دیدگاه واردکننده است، زیرا مجبور نیست تمام ثمن را قبلاً پرداخت نماید، بلکه فقط درصدی از بهای آن را نزد بانک تودیع می نماید. در حال حاضر در ایران، حداقل پیش پرداخت، ۱۵٪ مبلغ اعتبار می باشد.

۱۱. همانطوری که در بالا اشاره شد، گشایش اعتبار با توجه به مندرجات درخواست افتتاح اعتبار و محتویات پیش فاکتور صورت می گیرد و بانک ناگزیر است دستورات مشتری (واردکننده) را در این باره رعایت نماید. تقاضای گشایش اعتبار که منعکس کننده توافق طرفین معامله درباره مدت و شرایط معامله است، حاوی اطلاعات زیر می باشد:

— نام متقاضی

— نوع اعتبار و اینکه کتبی است یا تلگرافی
— نام و نشانی صادرکننده (ذینفع اعتبار)
— نوع و مقدار کالا و مبنا یا نوع معامله (چگونگی پرداخت
کرایه حمل و تعیین اینکه پرداخت کرایه حمل به عهده کدام طرف
است)

— مبلغ اعتبار
— اسنادی که جهت استفاده از اعتبار باید توسط ذینفع به بانک
ارائه شود.

— مبدأ و مقصد کالا
— آیا کالا فقط یکبار حمل می‌شود یا حمل بدفعات نیز مجاز
است؟

— آیا انتقال کالا از یک وسیله نقلیه به وسیله نقلیه دیگر اجازه
داده شده است؟

— بیمه کالا به چه شکل انجام گرفته است؟

— سررسید اعتبار (مدت معامله)

— سررسید و مدت حمل کالا

بحث تفصیلی درباره هر یک از نکات فوق در مقاله حاضر،
صرف نظر از اینکه موجب اطناب کلام خواهد شد، ضروری هم به نظر
نمی‌رسد، ولی در عین حال به نکات برجسته آن اشارتی خواهد رفت؛ اما
آنچه که در این قسمت از بحث شایان توجه و حائز اهمیت است، ذکر
مزیت اعتبار اسنادی برای فروشنده است، زیرا به مجرد اینکه اعتباری به
نامبرده ابلاغ گردید و به شرط آنکه شروط و قیود انجام معامله را قبل از
سررسید اعتبار (در طول مدت مورد معامله) ایفا نموده و اسناد ذکر شده
در اعتبار را به بانک ارائه داده باشد، اطمینان قطعی خواهد داشت که
بهای کالا (ثمن معامله) را دریافت خواهد کرد.

پس بیهوده نیست که اعتبار اسنادی به توسعه تجارت بین‌المللی
کمک کرده و می‌کند و به عنوان مهمترین ابزار بانکی در ایجاد تسهیلات

جهت خریدار و فروشنده شناخته شده است، زیرا از یک طرف به واردکننده (اعم از اینکه صددرصد وجه اعتبار را قبلاً به بانک پرداخت نموده باشد یا نه) تضمین می‌دهد که کالای مورد نظر خود را تصاحب کرده و آن را به مالکیت خود درآورد، و از طرف دیگر صادرکننده را مطمئن می‌سازد که اگر شرایط معامله را انجام دهد به پول خود، آن هم بدون هیچ وقفه‌ای، خواهد رسید.

۱۲. نکته دیگری که لازم است توضیح داده شود، عبارت است از «مبنا یا نوع معامله». مبنای معامله با بکار بردن اصطلاحات و اختصاراتی در متن اعتبار و بعد از نام کالا مشخص می‌شود و منظور روشن نمودن ترتیبی است که از لحاظ هزینه حمل، بیمه و تحویل کالا بین متعاملین داده شده است. مثلاً اگر کالائی به صورت «فوب»^۴ یا «سی انداف»^۵ و یا «سیف»^۶ خریداری شود، هرکدام از این اصطلاحات بار حقوقی مشخصی را برای فروشنده و خریدار ایجاد می‌نماید که در این مقاله فرصت بحث درباره آنها وجود ندارد - و شاید در شماره‌های آتی «مجله حقوقی» بحث جداگانه‌ای بدان اختصاص یابد -، ولی تعریف اختصاری سه اصطلاحی که هم‌اکنون از آنها نام برده شد و متداولترین اصطلاحاتی هستند که در تجارت بین‌المللی بکار برده می‌شوند به قرار زیر است:

فوب = قیمت کالا بدون کرایه حمل و بیمه

سی انداف = قیمت کالا + کرایه حمل

سیف = قیمت کالا + کرایه حمل + بیمه

از آنجا که این اصطلاحات و اختصارات دیگری که از ذکر آنها خودداری شده است در همه کشورهای تعبیر و تفسیر یکسانی نداشت، اتاق بازرگانی بین‌المللی برای اولین بار در سال ۱۹۳۶ درصد تعریف آنها به

4. FOB

5. C & F

6. CIF

صورت متحدالشکل برآمد که تحت عنوان International Commercial Terms و اختصاراً INCOTERMS منتشر گردید. این نشریه یکبار در سال ۱۹۵۳ تجدیدنظر شد و سپس در سال ۱۹۸۰ با اضافه کردن دو اصطلاح جدید تحت شماره ۳۶۵ توسط اتاق مزبور انتشار یافت.

یکی از وسایل اطمینان خاطر خریدار و فروشنده برای اینکه کالا سالم به دست خریدار برسد، بیمه کردن کالا است. در دستورهای واردکننده، نوع بیمه و اینکه کدامیک از متعاملین کالا را بیمه خواهند نمود، باید مشخص گردد. بیمه باربری کالا نیز از نظر قلمرو و حدود تعهدات بیمه گر و میزان تأمینی که به بیمه گزار داده می شود دارای انواع مختلفی است از قبیل بیمه تمام خطر، از بین رفتن کامل، خطرات کتبی، خطرات جزئی، خطرات جنگی و نظایر آن که بحث تفصیلی درباره آنها به متخصصان بیمه واگذار می شود.

در ایران طبق مقررات جاری، کالائی که از طریق افتتاح اعتبار اسنادی به ایران وارد می شود باید در ایران بیمه گردد؛ یعنی قرارداد فروش بین خریدار و فروشنده براساس سی انداف منعقد شود. هر چند مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی مقرر می دارد که سند بیمه باید به همان پولی که اعتبار براساس آن گشایش می یابد صادر شود، ولی طبق مقررات ارزی اداره نظارت بانک مرکزی ایران، بیمه نامه ها باید به ریال صادر و حق بیمه آن به ریال پرداخت شود.

به هر صورت، بیمه نامه نیز باید مانند بازنامه به نام بانک بازکننده اعتبار صادر و یا به نام وی پشت نویسی شده باشد تا در صورت عدم واریز اعتبار از طرف واردکننده، بانک بتواند رأساً مطالبه خسارت نماید.

د. اهمیت اسناد در اعتبار اسنادی

۱۳. همانطوری که در تعریف اعتبار اسنادی بیان شد، استفاده

از وجه یک اعتبار فقط در مقابل ارائه اسناد معینی که در متن اعتبار تصریح می‌گردد، امکان‌پذیر خواهد بود. این اسناد که به اسناد حمل نیز معروف است، با توافق واردکننده و صادرکننده تعیین می‌گردد و متعاملین از همین طریق شرایط خود را به یکدیگر قبولانده و تضمینات موردنظر خود را تحصیل می‌کنند.

اسناد حمل اصلی که در یک اعتبار اسنادی تجارتي ذکر می‌شوند، عبارتند از:

— سیاهه، که در آن مشخصات کالا، قیمت واحد و قیمت کل منعکس می‌شود.

— بارنامه، که دلالت بر حمل کالا از مبدأ به مقصد می‌نماید و سند مالکیت کالا به شمار می‌رود.

بارنامه مهمترین سند در اعتبار اسنادی است، زیرا علاوه بر اینکه دلالت بر قرار گرفتن کالا روی وسیله نقلیه^۷ و حمل آن از مبدأ به مقصد می‌نماید، سند مالکیت کالا نیز می‌باشد. هیچ اعتبار اسنادی بازرگانی نیست که در آن بارنامه وجود نداشته باشد. به عبارت دیگر، در اعتبارات اسنادی تجارتي که به واردات یا صادرات کالا اختصاص می‌یابد بارنامه رکن اساسی اعتبار را تشکیل می‌دهد. بارنامه ممکن است دریائی، هوائی، زمینی (کامیون، راه آهن و پست) باشد.

یکی از دلایلی که تجدیدنظر در مقررات متحدالشکل اعتبار اسنادی را ایجاب می‌کرد، تحوّل و نوآوری در سیستم حمل و نقل بین‌المللی بود که علاوه بر حمل کالا توسط کانتینر— که خود انقلابی بود در ترابری— تجارت بین‌المللی عصر حاضر به بارنامه ترابری مرکب نیز نیاز پیدا کرده است تا یک کالا از مبدأ به مقصد با وسایل نقلیه مختلفی حمل گردیده و از محل تولید یا فروش به محل کارخانه یا مصرف در کشور واردکننده مستقیماً منتقل شود. فی‌المثل، کالا ممکن

7. on board

است قسمتی از مسیر خود را از طریق دریا یا رودخانه طی کند، قسمتی دیگر را با تری و در حدّ نهائی با کامیون، تا به مقصد نهائی خود — آن هم فقط با یک بارنامه — برسد.

۱۴. اعتبار اسنادی تجارتي اصولاً بدون سیاهه و بارنامه وجود نخواهد داشت. در عین حال، واردکننده می‌تواند هر نوع سند دیگری را که مورد احتیاجش باشد و از لحاظ تصاحب و تمکک کالا برایش اطمینان خاطر ایجاد نماید از فروشنده مطالبه کرده و در متن اعتبار بگنجاند از قبیل گواهینامه مبدأ (که تعیین کننده کشور مبدأ کالا است)، گواهی بازرسی (مبنی بر اینکه کالای خریداری شده توسط یک سازمان بازرسی شناخته شده و معتبر بین‌المللی قبل از حمل مورد بازرسی قرار گرفته و اصالت و صحت آن مورد تأیید قرار گرفته باشد)، گواهی وزن، گواهی بسته‌بندی و نظایر آن.

ه. انواع اعتبارات اسنادی

۱۵. اعتبارات اسنادی دارای انواع مختلفی است که اهمه آنها

عبارتند از:

- برگشت پذیر^۸
- برگشت ناپذیر^۹
- تأیید شده^{۱۰}
- گردان^{۱۱}
- ضمانتی^{۱۲}
- مدت دار^{۱۳}

- 8. revocable
- 9. irrevocable
- 10. confirmed
- 11. revolving
- 12. stand-by
- 13. usance or deferred payment

— قابل انتقال^{۱۴}

— اعتبار متقابل^{۱۵}

بحثی ولو به اختصار دربارهٔ هریک از آنها خالی از فایده نخواهد بود.

• اعتبار برگشت پذیر:

اعتبار برگشت پذیر اعتباری است که می‌توان در هر موقع بدون اعلام قبلی به ذینفع آن را باطل نمود یا شرایط آن را تغییر داد. با وجود این، بانک بازکننده اعتبار ملزم است مبالغ پرداختی بانک ابلاغ کننده را که قبل از وصول اعلامیهٔ تغییر شرایط یا ابطال، با رعایت مواد و شرایط اعتبار، به ذینفع پرداخت نموده است، پردازد. پرداختهای بانک ابلاغ کننده، پس از وصول اعلامیهٔ تغییر شرایط یا ابطال اعتبار، معتبر نخواهد بود.

• اعتبار برگشت ناپذیر:

به مجرد اینکه اعتباری به صورت برگشت ناپذیر توسط بانک بازکننده اعتبار گشایش یافت، یک تعهد قطعی برای بانک بازکننده ایجاد می‌شود تا هر زمان و قبل از انقضای سررسید اعتبار، وجه اسنادی را که ذینفع مطابق شرایط اعتبار ارائه می‌دهد تا میزان مبلغ اعتبار پرداخت نماید و اگر پرداخت توسط کارگزار (بانک ابلاغ کننده) انجام گرفته باشد مبالغ پرداختی را به کارگزار مسترد دارد. اینچنین اعتباری بدون موافقت کلیهٔ طرفهای ذیربط (متقاضی، بانک بازکننده، بانک ابلاغ کننده و ذینفع) قابل ابطال نبوده و هیچیک از شرایط اولیهٔ آن را نمی‌توان تغییر داد.

14. transferrable

15. back-to-back

● اعتبار تأیید شده:

با آنکه اعتبار اسنادی برگشت‌ناپذیر یک تعهد قطعی برای بازکننده اعتبار ایجاد می‌نماید که وجه اعتبار را - به شرط آنکه مواد و شرایط اعتبار توسط ذینفع مراعات شده باشد - بپردازد لکن برخی از فروشندگان، به علت عدم اطمینان به خریدار یا با توجه به اوضاع اقتصادی یا سیاسی کشور واردکننده یا علل دیگر، به معتبر بودن بانک بازکننده اعتبار اکتفا نکرده و یک نوع تضمین اضافی را تقاضا می‌نمایند. این تضمین اضافی با تأیید اعتبار توسط بانکی سوای بانک بازکننده اعتبار تحصیل می‌شود. هنگامی که بانک دیگری اعتباری را تأیید نمود، برای بانک اخیر - علاوه بر تعهد بانک بازکننده اعتبار - تعهد قطعی ایجاد می‌شود تا وجه اعتبار را - مشروط بر اینکه مقررات و شرایط اعتبار رعایت شده باشد - پرداخت نماید اعم از اینکه بانک بازکننده اعتبار موجودی یا اعتبار داشته یا نداشته باشد. به عبارت دیگر، از نظر حقوقی، اعتبار تأیید شده بانک تأییدکننده را مکلف می‌سازد که پرداخت وجه اعتبار را - که همان ثمن معامله است - تضمین نموده و حسب ضرورت پرداخت کند. مسئولیت بانک تأییدکننده تضامنی است.

● اعتبار گردان:

معمولاً خریدارانی که طی مدت معینی خریدهای متوالی از یک فروشنده و با شرایط تغییرناپذیر می‌کنند، به افتتاح اعتبار اسنادی گردان مبادرت می‌ورزند. اعتبار گردان اعتباری است که بطور خودکار تجدید و پادار می‌شود؛ یعنی به محض اینکه ذینفع، اسناد مصرح در اعتبار را به بانک تسلیم و از وجه اعتبار استفاده نمود، همان اعتبار با همان شرایط و مبلغ مجدداً پادار شده و در اختیار وی قرار می‌گیرد. اعتبار گردان ممکن است برگشت‌پذیر یا برگشت‌ناپذیر باشد و یا محدودیتی از لحاظ زمان یا مبلغ داشته باشد.

• اعتبار ضمانتی:

این نوع اعتبارات معمولاً اعتباراتی نیستند که در تجارت بین‌المللی بکار آیند، بلکه ضمانتنامه‌هائی هستند (پیش‌پرداخت، حُسن انجام کار و نظایر آن؛ یعنی تضمین انجام کاریا تعهد و نه مبادله کالا) که در پوشش اعتبارات اسنادی صادر می‌شوند. این نوع اعتبار در ایالات متحده و ژاپن که بانکها قانوناً از صدور ضمانتنامه بانکی منع شده‌اند، متداول است.

اسناد موضوع این قبیل اعتبارات معمولاً اخطار یا اعلامیه ساده‌ای است مبنی بر اینکه دستوردهنده (مقاضی) اعتبار، تعهد قراردادی خود را ایفا نکرده است. اعتبار ضمانتی برای مقاصد دیگری هم مورد استفاده قرار می‌گیرد، ولی چون دامنه عمل آن وسعت چندانی ندارد از تعریف انواع دیگر خودداری می‌شود.

• اعتبار مدت‌دار:

منظور از اعتبار اسنادی مدت‌دار اعتباری است که براساس توافق فروشنده و خریدار، پرداخت وجه اعتبار مدت‌زمانی بعد از حمل کالا صورت می‌گیرد. در چنین اعتباری فروشنده براتی مثلاً به سررسید شش یا دوازده ماه (بسته به توافق قبلی) از تاریخ حمل، عهده بانک ابلاغ‌کننده اعتبار صادر و آن را همراه سایر اسناد حمل که در اعتبار مقرر شده به بانک مزبور تسلیم می‌نماید.

این نوع اعتبار در واقع اعتباری است که فروشنده به خریدار می‌دهد، زیرا خریدار با در دست داشتن اسناد حمل، کالای خریداری شده را از گمرک ترخیص می‌کند و بلافاصله یا مدتی پس از فروش، بهای آن را به فروشنده می‌پردازد. این نوع اعتبار را می‌توان معامله «نسیه تضمین شده» نام نهاد.

در سیستم بانکی اروپائی و امریکائی برای خرید و فروش این قبیل بروات بازاری بوجود آمده است به نام «Acceptance Market» و

چون بروات صادره مستند به اعتبارات اسنادی هستند لذا سهولت قابل معامله در این بازار می‌باشند. به عبارت دیگر، فروشنده در محلّ منتظر نمی‌ماند تا در سررسید برات، وجه آن را وصول کند، بلکه از بانک ابلاغ‌کننده اعتبار تقاضا می‌نماید تا آن را تنزیل کرده و وجه برات را به وی بپردازد. بانک هم آن را تنزیل نموده و سپس در بازار مزبور به فروش می‌رساند.

در ایران نیز بانک مرکزی ایران به موجب بخشنامه شماره نا/۳۷۷۰ مورخ ۱۳۵۷/۳/۱۵ اجازه گشایش اعتبار به سررسید یک سال از تاریخ حمل را صادر نموده است.

• اعتبار قابل انتقال:

اعتبار قابل انتقال اعتباری است که به موجب آن به ذینفع اجازه داده می‌شود تا تمام یا قسمتی از اعتبار را به شخص یا اشخاص ثالثی منتقل نماید. در چنین حالتی و چنانچه ضرورت ایجاب نماید، ذینفع اولیه از بانک ابلاغ‌کننده درخواست می‌کند تا اعتبار را کلاً یا جزئاً به شخص ثالثی (ذینفع ثانوی) انتقال دهد. بدیهی است مبلغ اعتبار منتقل شده کمتر از اعتبار اولیه، و سررسید آن هم زودتر از سررسید اعتبار اصلی خواهد بود تا ذینفع اولیه فرصت داشته باشد قبل از انقضای سررسید، سیاهه‌های خود را جانشین سیاهه‌های ذینفع ثانوی نموده و از مابه‌التفاوت وجه اعتبار بهره ببرد.

سألها قبل، علاوه بر اصطلاح «قابل انتقال» اصطلاحات دیگری از قبیل «قابل واگذاری»، «قابل تقسیم»، «قابل تسهیم»، «قابل احواله» و نظایر آن بکار برده می‌شود، ولی چون در عمل همه این اصطلاحات به همان مفهوم قابل انتقال منتهی می‌گردید، اتاق بازرگانی بین‌المللی از سال ۱۹۷۴ به بعد در مقررات فقط به اصطلاح «قابل انتقال» اکتفا کرده و در بند «ب» ماده ۵۴ مقررات متحدالشکل فعلی توضیح داده است که: «... اصطلاحات دیگر چیزی به مفهوم اصطلاح «قابل

انتقال» نمی‌افزاید و نباید بکار برده شود».

• اعتبار متقابل:

در مواردی که انتقال اعتبار اجازه داده نشده ولی ذینفع اعتبار (فروشنده خارجی) به تهیه تمام یا قسمتی از کالای مورد معامله از شخص ثالثی احتیاج داشته باشد بدون اینکه بخواهد از پول یا اعتبار شخصی خود استفاده کند، از بانک ابلاغ‌کننده اعتبار درخواست می‌نماید تا از محل اعتباری که به نفعش باز شده است، اعتبار دیگری با همان شرایط (با تغییری در مبلغ و سررسید اعتبار) به نفع فروشنده دیگری باز کند. در این حالت، چون یک اعتبار توسط اعتبار دیگری پشتیبانی می‌شود و در حقیقت، اساس پیدایش اعتبار دوم به دلیل وجود اعتبار اولی است، لذا این نوع اعتبارات را «back-to-back» می‌نامند، زیرا اعتبار دومی توسط اعتبار اولی پشتیبانی^{۱۶} می‌شود.

۱۶. تقسیم بندی فوق یک طبقه بندی سنتی از لحاظ شناخت

انواع متداول اعتبارات اسنادی در تجارت بین‌المللی است؛ ولی اگر طبقه بندی از دیدگاه حقوق، تکالیف، تعهدات و زمان مدّ نظر باشد، در آن صورت، می‌توان اختصاراً به ترتیب زیر عمل کرد:

۱. قابلیت اطمینان از لحاظ ایفاء تعهدات: بحث درباره اعتبارات

اسنادی برگشت پذیر، برگشت ناپذیر و تأیید شده.

۲. برواتی که از محل اعتبار صادر می‌شوند: شامل اعتبارات اسنادی

دیداری و اعتبارات اسنادی مدّت دار (نظر به اینکه کشیدن برات از محل اعتبارات اسنادی دیداری در ایران مرسوم نیست قبلاً بدان اشاره نشد؛ ولی در سیستم بانکی اروپائی و امریکائی ذینفع اعتبار برای استفاده از وجه اعتبار - حتی اگر بلافاصله و پس از رؤیت قابل پرداخت باشد - براتی صادر می‌نماید).

۳. قرارداد موضوع اعتبار: شامل اعتبار اسنادی تجارتي برای واردات و صادرات، اعتبارات ضمانتی که در آنها کالائی در میان نیست.
۴. انتقال و معامله اعتبار: شامل اعتبارات قابل انتقال، متقابل و قابل معامله. در مورد اخیر یعنی اعتبار قابل معامله، لازم است گفته شود که چون اعتبار اسنادی در واقع مرحله نهائی قرارداد منعقدہ بین فروشنده و خریدار می باشد، خود اعتبار فی نفسه (همچون سایر اسناد قابل معامله) قابل معامله نیست مگر به عنوان خود معامله و بندرت، بلکه فروشنده می تواند در اعتبارات مدت دار، بروات صادره از محل اعتبار را معامله کند.
۵. قابلیت تقسیم: در این مورد، منظور اعتبار قابل انتقال نیست، بلکه حمل بدفعات مدّ نظر است؛ یعنی آیا می شود از اعتبار فقط یکبار استفاده کرد یا اینکه بدفعات از آن استفاده نمود و کالا را بتدریج حمل کرد.
۶. قابلیت تجدید: شامل اعتبار گردان که پس از استفاده، مجدداً و بطور خود کار تجدید می شود.
۷. زمان: از حیث سررسید اعتبار و اهمیت آن و اینکه قابل تمدید است یا خیر.

و. نقش بانکها

۱۷. اساسی ترین نقش را در اعتبارات اسنادی، بانکها به عهده دارند که با گرو گذاشتن اعتبار خود نزد فروشنده یا بانک خارجی، موجبات تسهیل داد و ستد بین المللی را فراهم آورده و بیعی را به ثمر می رسانند. فروشنده در یک کشور خارجی هرگز رضایت نخواهد داد که بدون دریافت ثمن معامله متاعی را به یک خریدار ناشناس بفروشد، ولی وساطت بانک تسهیلات لازم را برای انجام معامله بوجود آورده و مشکل را برطرف می نماید. بدین معنی که اگر خریدار کالا مستقیماً از فروشنده درخواست کند که کالای موضوع پیش فاکتور را برای نامبرده ارسال

داشته و سپس ثمن معامله را دریافت دارد، چه بسا فروشنده خارجی حتی پاسخی هم به این تقاضا ندهد چه رسد به آنکه کالا را برایش حمل کند. از طرف دیگر و به فرض آزادی نقل و انتقال ارزی، گاه خریدار وجه کالا را قبلاً حواله کرده و سپس تقاضای حمل کالا را می‌نماید. در این حالت نیز چون خریدار تضمینی در دست ندارد اگر فروشنده کالا را نفرستد، متضرر خواهد شد. راه منحصر به فرد و اینکه بعداً واردکننده بتواند مبیع را به تصرف خود درآورد، توسل به بانک و واسطه قرار دادن بانک است. درحقیقت، باید گفته شود که هیچ اعتبار اسنادی ای وجود ندارد که حداقل یک بانک در آن مداخله نکرده باشد. بی‌دلیل نیست که بانکداران اولین گروهی بودند که در طراحی، تدوین و به تصویب رساندن مقررات متحدالشکل اعتبار اسنادی پیشتاز بودند و نخستین مقررات به همت و تشویق بانکداران مراحل تصویب را پشت سر گذاشت.

۱۸. نقش مهم دیگر بانکها تهیه، تدارک و تبدیل ارز می‌باشد. بدین معنی که معمولاً واردکنندگان و صادرکنندگان کالا در هر کشوری با پول کشور خود سروکار دارند و از آنجا که در تجارت بین‌المللی یک موضوع معامله را ثمن یا «ارز» تشکیل می‌دهد، لذا تدارک ارز برای واردکننده که بتواند بهای کالای خریداری شده را به ارز مورد نظر فروشنده خارجی پرداخت کند، جز از طریق بانکها امکان‌پذیر نخواهد بود.

ز. اعتبارات اسنادی و قانون عملیات بانکداری بدون ربا

۱۹. اکنون که بحث اجمالی در شناسائی اعتبارات اسنادی و انواع آن را به پایان آوردیم، بد نیست جایگاه آن را در قانون بانکداری بدون ربا نیز بررسی کنیم.

در قانون عملیات بانکداری بدون ربا مصوب ۱۳۶۲/۶/۸ مجلس شورای اسلامی و آئیننامه‌های مربوط مصوب ۱۳۶۲/۹/۲۷ هیأت وزیران

و دستورالعملهای اجرایی قانون مزبور مصوّب شورای پول و اعتبار که به تأیید شورای نگهبان نیز رسیده است، در مورد اینکه اعتبارات اسنادی جزء کدامیک از عملیات بانکی قانون یاد شده است، صراحتی وجود ندارد، ولی ماده ۳ دستورالعمل اجرایی مضاربه مقرر می‌دارد: «بانکها در امور واردات مجاز به مضاربه با بخش خصوصی نمی‌باشند.» و لذا مضاربه با بخش دولتی جهت واردات و با بخش خصوصی به منظور صادرات انجام می‌گیرد. با این قرینه، به نظر می‌رسد اعتبار اسنادی از مصادیق مضاربه است.

شاید علت این عدم تصریح آن باشد که - همانطور که در صفحات پیشین بیان گردید - اعتبارات اسنادی دارای دو ویژگی خاصّ برون‌مرزی و درون‌مرزی است. در عملیات برون‌مرزی، اعتبارات اسنادی یک مکانیسم بانکی بین‌المللی است که در همه جای دنیا به صورت کم و بیش متحدالشکل رواج دارد و روابط بانک ایرانی با کارگزار خارجی خود، بکلی جدا از عقود اسلامی است. و اما در ارتباط با عملیات بانکداری درون‌مرزی، رابطه بانک با مشتری و اینکه مشتری صادرکننده یا واردکننده باشد وضع بسیار متفاوت خواهد بود؛ زیرا در مورد اعتبارات اسنادی صادراتی (صادرات از ایران) بانک نقشی جز ابلاغ اعتبار به صادرکننده نخواهد داشت و تعهدی غیر از آنچه که در متن اعتبار گنجانده شده به عهده نخواهد گرفت، ولی در مورد اعتبارات اسنادی وارداتی امکان اعطای اعتبار به واردکننده ایرانی وجود دارد، دیگر تکیه بر اعتبارات اسنادی ضرورت ندارد بلکه معمولاً به صورت فروش اقساطی و در سایر موارد با اعطای تسهیلات اعتباری و اخذ سفته عمل می‌شود. بعلاوه از نظر عقود اسلامی، اعتبار اسنادی، هم به عنوان جعاله و هم به صورت مضاربه، عملی است. شاید قانونگذار خواسته است با عدم تصریح اعتبار اسنادی، میدان عمل وسیع‌تری برای سیستم بانکی تعبیه کرده باشد تا حسب مورد از این ابزار مهم بانکداری بین‌المللی استفاده کند.

بخش دوم:

مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی

الف. قلمرو مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی

۲۰. منظور از آنچه که در صفحات پیشین — آن هم به اختصار — بیان گردید شناخت اجمالی اعتبارات اسنادی و انواع آن، طرفهای تشکیل دهنده اعتبار و روابط گونه‌گونی که بوجود می‌آورد، بوده است.

هریک از عناوین قبلی می‌توانست موضوع مقاله مفصل و مبسوطی قرار گیرد، کما اینکه متجاوز از ۶۰ صفحه از اولین شماره «مجله حقوقی» به بحث درباره یکی از مسائل اعتبارات تضمینی اختصاص یافته که خود از میان ده‌ها مقاله انتخاب شده است. ۱۷

توجه و دقت در مکانیسم و عملکرد اعتبارات اسنادی به این نتیجه راهبر می‌شود که اعتبارات اسنادی مجموعه‌ای از رویه‌های مختلف الشکلی درون مرزی و برون مرزی با روابط گوناگون در داخل و خارج کشور و ضمناً مهمترین سند در تجارت بین‌المللی است. همه روزه هزاران اعتبار اسنادی میلیاردی دلار را در بر می‌گیرد. در این گفتار هدف آن نیست که درباره این روابط و عملیات مختلف و آثار حقوقی آن در قلمرو داخلی یا بین‌المللی بحث شود، زیرا همانطور که قبلاً گفتیم هر قرارداد اعتبار اسنادی به لحاظ اینکه در کجا اجرا شود یا اصولاً در کدام کشور منعقد شده باشد، مشمول قوانین و حقوق همان محل است. بنابراین قلمرو مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی صرفاً ناظر به بُعد برون مرزی اعتبار است و برای قاضی محلی در کنار قانون حاکم بر خود اعتبار و به

۱۷. مجله حقوقی، شماره ۱، جی. دایس کول: «نقش اعتبارات اسنادی تضمینی در تجارت بین‌المللی»، ترجمه محسن محبی.

عنوان عرف مسلّم قضیه یا حداکثر قرارداد فیما بین طرفین، ارزش قضائی دارد. هدف این بخش، شناخت مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی است که سعی دارد این قبیل عملیات و رویه‌های مختلف الشکل را تا آنجا که امکان دارد به صورت متحدالشکل درآورد تا برای همه دست‌اندرکاران اعم از بازرگانان، بانکدار، متصدی حمل و نقل و بیمه و نظایر آن به صورت یکسان قابل فهم و عمل باشد. به همین دلیل هم هست که به عنوان «مقررات و رویه‌های متحدالشکل اعتبارات اسنادی»^{۱۸} و اختصاراً UCP نامیده شده و معروف گردیده است.

۲۱. همانطور که در ابتدای مقال اشاره کردیم مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی که برای اولین بار در سال ۱۹۳۳ مورد تصویب ICC قرار گرفته تا به حال چندین مرتبه در آن تجدیدنظر شده تا با نیازهای جدید تطبیق داده شود. آخرین مقررات - قبل از اصلاح اخیر - در سال ۱۹۷۵ تحت عنوان «نشریه ۲۹۰ ICC» به تصویب رسید و به مرحله اجرا گذاشته شد. حال برای اینکه مقررات جدید (نشریه ۴۰۰) بهتر شناخته شود و اصلاحات انجام شده در آن نسبت به نشریه ۲۹۰ روشن‌تر گردد، مقایسه‌ای بین آن دو ضروری به نظر می‌رسد.

ب. مقایسه نشریه ۴۰۰ با نشریه ۲۹۰

۲۲. چنانچه بخواهیم تغییرات نشریه ۴۰۰ را با نشریه ۲۹۰ مورد به مورد و ماده به ماده بررسی کنیم سخن به دراز می‌گردد و علاوه بر اینکه برای خوانندگان کسالت‌آور خواهد بود شاید چندان هم مفید فایده‌عام واقع نگردد. این بحث تحلیلی و تدقیق در این باره بیشتر برای بازرگانان و بانکداران فایده خواهد داشت تا برای حقوقدانان.

در اینجا فقط به مرور کلی و اشاره به نکات اصلی تغییرات
بسنده می‌شود. ابتدائاً فهرست مندرجات هردو نشریه در جدول زیر نشان
داده می‌شود و سپس به تغییرات انجام شده در مقررات اشاره خواهد شد:

فهرست نشریه ۲۹۰

فهرست نشریه ۴۰۰

مقررات و تعاریف کلی	مقررات و تعاریف کلی
انواع اعتبارات و چگونگی ابلاغ آن	انواع اعتبارات و چگونگی ابلاغ آن
تعهدات و مسئولیتها	تعهدات و مسئولیتها
اسناد	اسناد
اسناد حاکی از حمل یا ارسال یا وصول	اسناد حاکی از حمل یا ارسال یا وصول
کالا (اسناد حمل)	کالا (اسناد حمل)
بارنامه دریائی	بارنامه دریائی
اسناد ترابری مرکب	اسناد ترابری مرکب
اسناد بیمه	اسناد بیمه
صورتحسابها (سیاهه‌ها)ی تجارتي	صورتحسابهای تجارتي (سیاهه‌ها)
مقررات مختلف، مقدار و مبلغ	مقررات مختلف: مقدار و مبلغ
حمل کالا بدفعات یا برداشت وجه	حمل بدفعات
اعتبار بدفعات	اعتبار بدفعات
برداشت اقساطی از اعتبار و یا حمل	سایر اسناد
کالا در دوره‌های معین	کالا در دوره‌های معین
سررسید و ارائه اسناد	سررسید و ارائه اسناد
بارگیری در کشتی، ارسال و تحویل	بارگیری در کشتی، ارسال و تحویل
کالا	کالا
اصطلاحات مربوط به مدت	تاریخ سررسید
انتقال	حمل بارگیری یا ارسال
	ارائه اسناد
	اصطلاحات مربوط به مدت
	انتقال
(جمعاً ۵۵ ماده و ۸۷ بند)	(جمعاً ۴۴ ماده و ۴۷ بند)

۲۳. چنانکه فوقاً ملاحظه می‌شود مقررات جدید از همان طرح کلی نشریه ۲۹۰ پیروی کرده و جز در چند مورد تفاوت عمده‌ای با مقررات قبلی ندارد. اینک به رئوس تغییرات مقررات مذکور در نشریه ۴۰۰ می‌پردازیم:

(۱) ماده ۱ نشریه ۲۹۰ بعد از سرفصل مقررات و تعاریف کلی در شش بند با تعریف انواع اعتبارات شروع می‌شود، درحالیکه نشریه ۴۰۰ با داشتن همان سرفصل از ماده ۱ آغاز شده و ضمن اینکه «اعتبار ضمانتی» را برای اولین بار در ماده ۱ آورده، ذکر عبارت «این اعتبار مطابق مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی تجدید نظر شده در سال ۱۹۸۳ نشریه شماره ۴۰۰ اتاق بازرگانی بین‌المللی افتتاح گردیده و تابع آن می‌باشد» را در متن هر اعتبار اسنادی الزامی نموده است. البته قبلاً نیز عبارت مشابهی روی نمونه‌های چاپی اعتبارات اسنادی درج می‌شده است، ولی در هیچیک از مقررات قبلی ذکر آن الزامی نبوده، بلکه الحاق بانکها به مقررات، خودبخود این الزام را بوجود می‌آورده است.

(۲) ماده ۳ نشریه جدید (بند «ج» نشریه قبلی) از مهمترین مواد هر دو نشریه به‌شمار می‌رود؛ زیرا قرارداد بانکی (اعتبار اسنادی) را از قرارداد اصلی خرید و فروش که مبنای اعتبار می‌باشد، آشکارا جدا می‌کند و آن را معامله کاملاً مستقلی از اعتبار اسنادی می‌داند که تعهدی برای بانک ایجاد نمی‌کند. در ماده ۳ مذکور این جمله نیز اضافه شده است: «حتی اگر در اعتبار هرگونه اشاره‌ای به این قراردادها شده باشد». در نتیجه جای هیچگونه تردیدی باقی نمانده است که اعتبار اسنادی مطلقاً ارتباط یا وابستگی به قرارداد خرید و فروش مبنای آن ندارد. مع الوصف با تمام صراحتی که درباره جدا بودن معامله اصلی از اعتبار اسنادی در هر دو نشریه عنوان گردیده، استثنائاتی در مورد آن وجود دارد، مانند تقلب در معامله اصلی یا جعل در اسناد حمل که در

صورت احراز، اعتبار اسنادی را متوقف می‌کند.^{۱۹}

(۳) بند «الف» ماده ۸ نشریه ۲۹۰ مبنی بر اینکه در عملیات اعتبار اسنادی، کلیه طرفین ذریبط براساس اسناد عمل می‌کنند نه کالای موضوع اعتبار، مستقلاً در یک ماده آمده و موضوع ماده ۴ نشریه ۴۰۰ را تشکیل می‌دهد، با این تفاوت که «خدمات یا سایر عملکردهای مربوط به اسناد» هم بعد از «کالا» بدان اضافه شده است. اضافه کردن «خدمات یا سایر عملکردهای مربوط به اسناد» به این دلیل صورت گرفته که اعتبارات ضمانتی (ضمانتنامه‌ها) نیز در مقررات جدید (ماده ۱) آورده شده و در نتیجه اکتفا کردن به «کالا» که یک عمل بازرگانی (خرید و فروش) صرف است از لحاظ اعتبارات ضمانتی که نقش ضمانتنامه را ایفا می‌کند و دربرگیرنده خدمات یا قراردادهای اجرائی (از قبیل ساختمانی) و غیره می‌باشد، وافی به مقصود نمی‌توانست باشد.

(۴) ماده ۸ نشریه ۴۰۰ که به ابلاغ اعتبار توسط بانک دیگری مربوط می‌شود و جایگزین بند «ب» ماده ۳ مقررات قبلی شده، دارای دو نکته جدید و مهم است. یکی اینکه ابلاغ اعتبار برگشت‌پذیر را هم شامل شده و دیگر اینکه بانک ابلاغ‌کننده را به هنگام ابلاغ اعتبار ملزم می‌سازد که در مورد اصالت ظاهری اعتباری که ابلاغ می‌کند دقت معقول بکار برد. در گذشته چون ابلاغ اعتبار توسط بانک دیگری جز بانک معامله‌کننده اسناد، تعهدی برای آن بانک بوجود نمی‌آورد. مگر اینکه اعتبار را خود تأیید کرده باشد. لذا ابلاغ‌کننده دقت لازم در اصالت اعتبار نمی‌کرد و از این حیث مشکلات عدیده‌ای را ایجاد نموده بود؛ ولی به موجب مقررات جدید حتی بانک ابلاغ‌کننده نیز مکلف شده است که حداقل بطور ظاهری اصالت اعتبار را احراز کند.

۱۹. مجله حقوقی، شماره ۳، «تقلب در معامله»، به نقل از مجله حقوقی هاروارد، ترجمه محسن محبی. در این مقاله مواردی که قرارداد اصلی با اعتبار اسنادی مرتبط دانسته شده و در نتیجه اعتبار و یا اجرای مفاد اعتبار اسنادی موقوف به آن می‌شود، به تفصیل مورد بحث قرار گرفته است.

(۵) ماده ۲ مقررات قبلی که جای خود را در مقررات جدید به ماده ۹ و در دو بند «الف» و «ب ۱» و «ب ۲» داده و درباره فسخ یا ابطال اعتبار قابل برگشت سخن می‌گوید، ضمن اینکه مطلب را بسط داده، نکته جدیدی را نیز در بند «ب ۲» آن اضافه کرده است. بدین معنی که بانک بازکننده اعتبار را مکلف نموده تا اعتبارات قابل برگشت مدت دار را که اسناد آن قبل از ابطال توسط بانک ابلاغ کننده دریافت گردیده است، بموقع پرداخت نماید. این اولین بار است که در مقررات، نامی از اعتبار مدت دار برده می‌شود.

(۶) با آنکه ظاهراً ماده ۱۰ نشریه ۴۰۰ تغییرات زیادی را نسبت به ماده ۳ نشریه ۲۹۰ در ارتباط با تعهدات بانک بازکننده اعتبار نشان می‌دهد لکن چون تغییرات مذکور دگرگونی عمده‌ای در رویه‌ها بوجود نیاورده، آنچنان اساسی نیست، بلکه فی الواقع بسط و گسترش عبارات مقررات قبلی است تا هم اعتبارات اسنادی دیداری را دربر گیرد و هم اعتبارات مدت دار را.

(۷) ماده ۱۱ نشریه ۴۰۰ متن کاملاً جدیدی است و به منظور رفع سوء تفاهم یا سوء تعبیری بوده که از روابط موجود بین بانکها و یا ذینفع با بانک بعمل می‌آمده است. این ماده سه هدف عمده را تأمین می‌کند:

الف. تعیین روش قابل استفاده بودن اعتبار به صورت پرداخت نقدی یا مدت دار یا قبولی برات یا معامله اسناد.

ب. تعیین بانکی که پرداخت نقدی یا مدت دار یا قبولی برات یا معامله اسناد را انجام می‌دهد.

ج. تعیین بانک کارگزار برای پرداخت نقدی و غیره، مسئولیتی برای آن بانک ایجاد نخواهد نمود مگر اینکه بانک نامبرده اعتبار را تأیید نموده باشد.

(۸) ماده ۱۲ جایگزین ماده ۴ نشریه ۲۹۰ گردیده و ضمن اینکه

به جای کلمات «تلکس یا تلگرام» از کلمه «مخابرات تله»^{۲۰} استفاده شده، در بند «ب» ماده مذکور ارسال تأییدیه کتبی اعتبار اسنادی ای را که به این ترتیب ابلاغ کرده است، منع می‌کند و بانکها را از دزدسره‌های زیادی نجات می‌دهد. بعلاوه مقید می‌دارد که در اعتبار اسنادی مفتوحه از طریق مخابرات تله، عبارتی که در ماده اول مقررات آورده شده مبنی بر اینکه «این اعتبار مطابق مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی سال ۱۹۸۳، نشریه ۴۰۰ اتاق بازرگانی بین‌المللی صادر گردیده» نیز باید در متن چنین اعتباری گنجانده شود.

(۹) در مقررات جدید، ماده ۸ مقررات قبلی با یک جایجائی در اول ماده جای خود را با بسط بیشتر به ماده ۱۶ داده است. مهمترین نکته در این ماده، استفاده از کلمه «تأمین» در عوض «تضمین» در زمانی است که بانک پرداخت‌کننده به علت مشاهده مغایرتهائی در اسناد، وجه اعتبار را به صورت مشروط به ذینفع پرداخت نموده است. متأسفانه در نشریه ۴۰۰ نیز مسئله دادن «مهلت معقولی» به بانک جهت رسیدگی به مغایرتها و دادن پاسخ لازم، همچنان در پرده ابهام باقی مانده و کمیسیون بانکی با توجه به پرسشنامه‌های دریافتی نتوانسته است مدت معینی را برای «مهلت معقول» تعیین کند؛ زیرا اختلاف آراء بسیار بوده و بین ۳۶ ساعت تا ۳۰ روز نوسان داشته و در نتیجه عبارت سابق به همان صورت حفظ شده است.

(۱۰) ماده ۲۱ نشریه ۴۰۰ ماده ۱۳ نشریه ۲۹۰ را بسط داده و ضمناً برای اولین بار بانک بازکننده اعتبار را صراحتاً مسئول پرداخت مبالغی نموده که بانک پوشش‌دهنده انجام داده یا در مورد اعتبارات مدت‌دار، قبولی نوشته است. همچنین شعبه بانک بازکننده در خارج از کشور را به عنوان بانک پوشش‌دهنده مجاز شناخته، که خود تحویل جالبی است، مخصوصاً برای بانکهای ایرانی که تقریباً همه آنها در خارج از

کشور دارای شعبه‌اند و اعتبارات اسنادی شعب مرکزی آنها در ایران، عهده آنها گشایش می‌یابد.

(۱۱) چنانکه از جدول مقایسه‌ای فصول مقررات برمی‌آید، تغییراتی در طبقه‌بندی اسناد داده شده است. بخصوص با آوردن «اعتبارات ضمانتی» (ضمانتنامه‌ها) در مقررات جدید که اسنادی که در قبال ارائه آنها پرداخت، قبولی یا معامله انجام می‌شود باید دقیقاً مشخص شوند، این نکته اهمیت زیادی دارد. بعلاوه چون سیستم حمل و نقل کالا متحول گردیده، اسناد حملی که پایه‌پای این تحول، پیدا و صادر می‌شود در این قسمت به صورت گویاتری بیان شده است. بنابراین هرچند در اساس مکانیسم، تفاوت عمده‌ای حاصل نگردیده اما ضمن گنجاندن نوآوریهای مذکور، مطالب به نحو روشن‌تر و صریح‌تر بیان شده‌اند.

(۱۲) در ماده ۲۲ نشریه ۴۰۰ (معادل ماده ۱۴ نشریه ۲۹۰) پدیده کاملاً نوظهوری در چگونگی تهیه اسناد آورده شده است، به نحوی که اسناد تهیه شده توسط دستگاه تکثیر یا نسخ ماشینهای خودکار یا کامپیوتر و حتی نسخه کاربرنی اسناد به شرط اینکه نقش اصل اسناد را ایفا نماید، مورد قبول قرار گرفته و این خود پیشرفتی است در نحوه تهیه اسناد که مشکلات فراوانی را مرتفع می‌نماید، زیرا قبلاً و در بعضی از کشورها، بانکها برخی از اسناد را به عنوان اینکه فتوکپی هستند، رد می‌کردند.

(۱۳) ماده ۲۳ نشریه ۴۰۰ نسبت به ماده ۳۳ نشریه ۲۹۰ موسع‌تر و روشن‌تر است؛ یعنی هم اسناد مربوط به اعتبارات اسنادی تجارتي را دربر می‌گیرد و هم اعتبارات ضمانتی را. بعلاوه در مورد اسناد دیگری غیر از اسناد حمل بدون اینکه نوع آنها مشخص شود، اشاره دارد بر اینکه باید نوع این اسناد و اینکه دارای چه محتوایی باشند و توسط چه مقامی صادر شوند، دقیقاً تعریف و تبیین گردد تا از هرگونه ابهامی جلوگیری بنماید.

(۱۴) مشابه ماده ۲۴ نشریه ۴۰۰، در مقررات قبلی وجود نداشت. این ماده دارای کاربرد کاملاً جدیدی است و به بانکها اجازه می‌دهد تا اسنادی را — هر نوع سندی — که قبل از تاریخ اعتبار صادر شده‌اند، قبول نمایند مگر اینکه در متن اعتبار قبول چنین اسنادی منع شده باشد.

(۱۵) یکی از دلایلی که مقررات متحدالشکل اعتبار اسنادی را به عنوان مهمترین سند در تجارت بین‌المللی درآورده، آن است که مقررات مذکور ثابت و ایستا نبوده و همواره با تحولات و نوآوریها همراه و همگام بوده و به همین خاطر تاکنون پنج بار مورد تجدیدنظر قرار گرفته است. یکی از مصادیق این همگامی با پیشرفت تکنولوژی، ماده ۲۵ نشریه ۴۰۰ می‌باشد که نسبت به آنچه در مواد ۱۹، ۲۳ و ۲۴ نشریه ۲۹۰ در مورد انواع اسناد حمل کالا آمده بود، بسیار پیشرفته‌تر است. ماده ۲۵ مذکور اسناد جدیدی را که بتوانند نیاز خریداران و فروشندگان را تأمین نمایند، پیش‌بینی کرده که از آن جمله است اسناد حملی که نشان دهند توسط حمل‌کننده معینی صادر شده‌اند، یا دلالت بر ارسال کالا و تحویل گرفتن برای بارگیری نمایند، یا بارنامه حمل مرکب، یا بارنامه بندر به بندر، و نظایر آن که با حمل سنتی کالا توسط کشتی بسیار تفاوت دارد، زیرا اجازه می‌دهد که کالا از در سازنده یا فروشنده به در کارخانه واردکننده یا مصرف‌کننده مستقیماً حمل شود.

(۱۶) ماده ۳۹ نشریه ۴۰۰ نسبت به ماده ۲۱ نشریه ۲۹۰ دارای امتیازات زیر است:

- الف. برای اولین بار انتقال کالا از یک وسیله حمل به وسیله حمل دیگر^{۲۱} (ترانس‌شیپ‌منت) در مقررات جدید تعریف شده است.
- ب. با توجه به دگرگونی در سیستم حمل و نقل و اینکه بارنامه حمل مرکب (که کالا توسط چند وسیله حمل و نقل جابجا می‌گردد) روز

به روز رایج تر و متداول تر می شود، منع ترانس شپ منت نه تنها ضرورت ندارد بلکه در واقع نقض غرض خواهد بود و لذا در مقررات فعلی اصولاً انتقال کالا از یک وسیله حمل به وسیله حمل دیگر مجاز شناخته شده است مگر اینکه صراحتاً در متن اعتبار قید شده باشد که مجاز نیست.

(۱۷) ماده ۳۰ نشریه جدید برخلاف نشریه ۲۹۰ که فقط اشارتی به حمل با پُست داشته است، ماده جدید و مستقلاً را تشکیل می دهد و رسید پستی یا گواهی پُست را - اگر در اعتبار، حمل با پست پیش بینی شده باشد - مورد قبول قرار می دهد.

(۱۸) ماده جدید دیگر در نشریه ۴۰۰، ماده ۳۳ است که قبول اسناد حملی را که فروشنده کالا شخص دیگری غیر از ذینفع اعتبار می باشد، اجازه داده است مگر اینکه اعتبار صراحتاً آن را منع کرده باشد. حقیقت امر آن است که اضافه کردن این ماده فقط در تصمیم گیری بانکها از لحاظ قبول چنین اسنادی اثر می گذارد، و آلا حائز اهمّیت چندانی نیست.

(۱۹) در ماده ۳۴ نشریه جدید که همان ماده ۱۸ نشریه ۲۹۰ می باشد، از لحاظ سند حمل بی عیب و نقص مطالبی اضافه شده و بانکها را مجاز به قبول اسنادی نموده است که روی آنها عبارت «بدون نقص بارگیری شده» ذکر گردیده باشد.

(۲۰) ماده ۳۷ که جای ماده ۲۸ نشریه ۲۹۰ را گرفته است مبنای تعیین ارزش سند بیمه را ۱۰٪ افزایش داده و ضمناً اصطلاح جدید CIP (بهای کالا و کرایه حمل و بیمه تا مقصد معین) را علاوه بر CIF (بهای کالا و کرایه و بیمه تا بندر معین) در این ماده اضافه نموده است. بدیهی است در صورتی سند بیمه برای ۱۱۰٪ ارزش سیف یا سیپ کالا صادر خواهد شد که رقم آن مشخص شده باشد. ضمناً در ماده بعدی (۳۸) مسؤلیت تعیین نوع خسارت به عهده متقاضی گذاشته شده است.

در این باره لازم است تذکر داده شود که گرچه بانکها از لحاظ نوع خطراتی که کالا در برابر آن بیمه گردیده مسؤل شناخته نمی شوند،

معذک لازم است اولاً به بازرگانان از لحاظ عدم شمول بعضی خطرات هشدار داده شود و ثانیاً چون خود بانک در مرحله نهائی ممکن است وصول کننده خسارت باشد، از قبول بیمه‌نامه‌هایی که با اصطلاحات مبهم صادر شده‌اند، خودداری ورزند.

(۲۱) در قسمت سیاهه‌های تجارتنی یک جابجائی در بند «ه» قسمت مقررات و تعاریف کلی نشریه قبلی (۲۹۰) صورت گرفته و قسمتی از آن بعلاوه ماده ۳۲ همان نشریه، به ماده ۴۱ نشریه جدید (۴۰۰) اضافه شده است و بانکها را از قبول سیاهه‌هایی که مبلغ آن بیش از مبلغ اعتبار باشد منع می‌کند. درست است که بانک پرداخت کننده بیش از مبلغ اعتبار پرداخت نمی‌کند ولی امکان دارد در کشورهایی که کنترل ارز دارند مشکلاتی برای واردکننده ایجاد شود، بدین معنی که یا اصولاً از قبول آن خودداری کنند و یا حقوق و سایر عوارض گمرکی را بر مآخذ صورتحسابی دریافت دارند که از مبلغ اعتبار بیشتر است.

(۲۲) از لحاظ مقدار و مبلغ که موضوع ماده ۳۴ نشریه ۲۹۰ و ماده ۴۳ نشریه ۴۰۰ را تشکیل می‌دهد، تغییر عمده، افزایش مقدار کالا از ۳٪ به ۵٪ می‌باشد.

(۲۳) به لحاظ گنجانیدن اعتبار ضمانتی در مقررات جدید در قسمت مربوط به حمل کالا بدفعات، استفاده از وجه اعتبار بدفعات نیز در ماده ۴۴ نشریه جدید اضافه گردیده است تا پرداخت بدفعات از محل اعتبار ضمانتی را تسهیل نماید. علاوه بر آن، حمل با پست یا با وسایل حملی غیر از کشتی نیز به عنوان حمل بدفعات مجاز شناخته شده است. از همین دیدگاه، ماده ۴۵ نشریه ۴۰۰ نسبت به ماده ۳۶ نشریه ۲۹۰ موسع تر شده و برداشت اقساطی از اعتبار و چگونگی آن باصراحت بیشتری مشخص گردیده است.

(۲۴) ماده ۴۶ نشریه ۴۰۰ که جای مواد ۳۷ و ۴۶ نشریه ۲۹۰ را از لحاظ سررسید اعتبار و موعد تسلیم اسناد گرفته است، آشکارا از

لحاظ مفهوم و عبارت، صریح‌تر و گویاتر از سابق می‌باشد و بانکها را از ابلاغ اعتباراتی که سررسید آنها مثلاً یک یا چند ماه از تاریخ ابلاغ است برحذر می‌دارد.

مواد ۴۷ به بعد نشریه ۴۰۰ جز اینکه تغییرات مختصری در فصل‌بندی عناوین یا جمله‌پردازی برخی از مواد داده است، حاوی مطلب عمده‌ای نیست.

۲۴. بطوریکه ملاحظه شد مقررات فعلی اعتبارات اسنادی نه تنها پاره‌ای ابهامات ناشی از مقررات قبلی را که در عمل آشکار شده بود برطرف ساخته بلکه متناسب با نیازها و اقتضائات جدید تجارت بین‌المللی، و بالاخص وسایل حمل و نقل و مخابرات، شرایط و احکام جدیدی را وضع نموده است. به قول یکی از صاحب‌نظران، نشریه ۴۰۰ به اهداف ذیل به خوبی نائل آمده است:

الف. مقررات جدید، انقلاب در صنعت حمل و نقل را مدنظر داشته و اسناد جدیدی را که هماهنگ با این انقلاب صادر می‌شود در متن خود گنجانده و پذیرفته است.

ب. امکان استفاده از وسایل مخابراتی نوین و نقل و انتقال خودکار^{۲۲} را فراهم آورده است.

ج. از لحاظ متن، عبارات و کلمات، از مقررات قبلی (نشریه ۲۹۰) دقیق‌تر و جامع‌تر است.

معذک یک مشکل همیشگی در اعتبارات اسنادی همچنان لاینحل مانده و آن عبارت است از تعریف و تعیین حدود «دقت معقول» در بررسی اسناد ارائه شده توسط ذینفع (ماده ۱۵ مقررات) که کلیدی‌ترین و اساسی‌ترین مرحله در اعتبارات اسنادی را تشکیل می‌دهد و به خاطر فقد تعریف مشخص، مشکلاتی را ایجاد نموده است.

22. automated transmission

امید است کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بین‌المللی با کمک و همفکری دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی بتواند طرح جامع و مانعی از تعریف «دقت معقول در رسیدگی اسناد» تهیه کرده و جهت تصویب به اتاق بازرگانی بین‌المللی ارائه دهد تا این مشکل نیز برطرف گردد.

ژوئیه‌شگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی